

Open Access

otevřený přístup
k výsledkům vědy
a výzkumu

Lukáš Plch – Informační centrum a Ústřední knihovna MENDELU

lukas.plch@mendelu.cz

25. 10. 2012

Obsah

- Úvod do problematiky Open Access (OA)
- Open Access časopisy
- Open Access repozitáře
- Open Access Week 2012
- Aktuálně k OA
- Shrnutí
- Závěr

Problémy vědecké komunikace

- **Finanční problémy**
 - rostoucí ceny odborných časopisů 5-8% každý rok,
 - velké vydavatelské domy mají monopoly na odbornou literaturu a vědci si de facto své objevy musí kupovat za vysoké částky zpět,
 - světově jde o miliardy dolarů, eur...
- **Množství informací a jejich neustálý nárůst**
 - přes 25 000 vědeckých časopisů,
 - 1,5 milionu článků ročně.
- **Prodlevy mezi napsáním článků a jeho publikováním**
 - mnohdy více než rok než článek vyjde.
- **Bariéry v dostupnosti**
 - přístup pouze pro bohaté.

Co je to Open Access (OA)

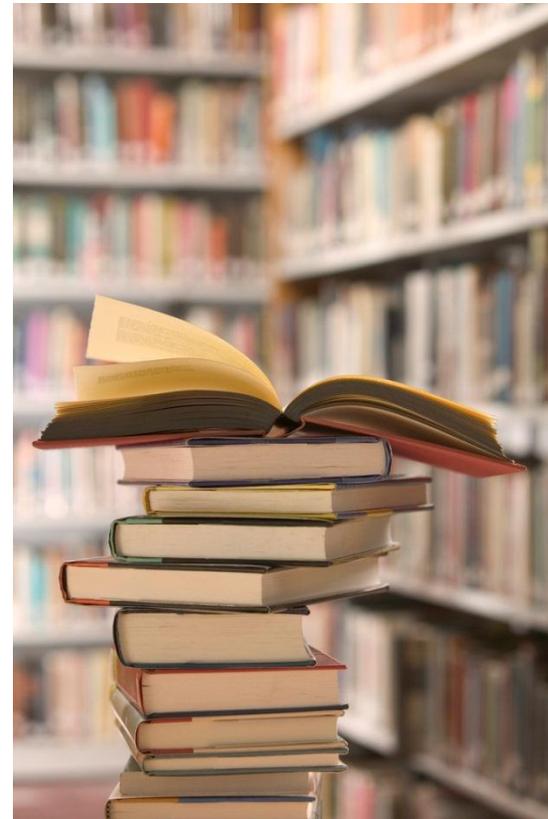
Bezplatný přístup k vědeckým informacím prostřednictvím internetu a také hnutí za jeho uskutečňování.

V roce 2011 bylo více než 20% světové vědecké literatury Open Access.

Co je to Open Access (OA)

- **Kvalitní ověřená vědecká literatura**
 - články před i po recenzním řízením,
 - příspěvky ve sbornících,
 - data,
 - technické zprávy,
 - odborné monografie, apod.
- **Volná dostupnost**
- **Neomezené využití**
 - uvádět autorství
 - kontrola integrity díla

BBB - iniciativy

- **Budapešťská iniciativa**
 - 2002 základní principy, zdůvodnění a postupy.
 - Open Society Institute
- **Prohlášení z Bethesdy**
 - 2003 přechod k OA u všech subjektů sféry vědeckého publikování.
 - Biomedicínská vědecká komunita
- **Berlínská deklarace**
 - 2003 výzva pro vědce a vědecké instituce ke změně ve prospěch OA,
 - deklaraci podepsalo na 300 vědeckých institucí,
 - v ČR r. 2008 Akademie věd ČR a Grantová agentura ČR,
 - první univerzita u nás MU v 2010,
 - **16. 5. 2012 deklaraci podepsala Asociace knihoven vysokých škol (AKVŠ). Členem AKVŠ je i Mendelova univerzita v Brně.**

Přístupy k Open Access

ZELENÁ CESTA (GREEN ROAD)

- autoarchivace v otevřených repozitářích
- otevřený přístup poskytují autoři

ZLATÁ CESTA (GOLD ROAD)

- publikování v otevřených časopisech
- otevřený přístup poskytují vydavatelé

Zlatá cesta open access časopisy

Kdo hradí bezplatný přístup pro čtenáře?

Nekomerční časopisy

- bezplatné pro čtenáře i autory,
- jsou hrazeny nejčastěji z rozpočtu instituce (univerzity).

Komerční časopisy

- bezplatné pro čtenáře, náklady hradí autor sám, jeho zaměstnavatel, grantová agentura, atd.

Další modely OA časopisů:

Pozdržený OA

- Na plný text je uvaleno časové embargo, zpřístupnění až po uplynutí dané lhůty

Hybridní model časopisu

- Po zaplacení poplatku je článek volně přístupný (v časopisu jinak placeném z předplatného)

Open Access časopisy

- recenzované vědecké časopisy
- umožňují bezplatný přístup k plným textům článků
- adresář Open Access časopisů - [Directory of OPEN ACCESS journals \(DOAJ\)](#)
 - Aktuální stav k 3. 10. 2012 - existuje celosvětově 8 250 časopisů s otevřeným přístupem.
 - Přibývají zhruba 2 časopisy za den.
 - **Česká republika má 65 časopisů s otevřeným přístupem ke dni 3. 10. 2012.**

OA časopisy na MENDELU

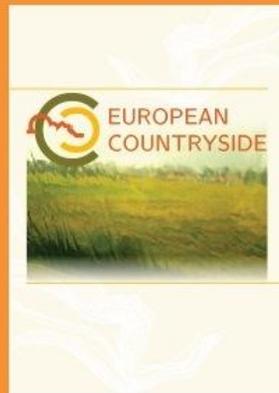
ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELEIANAE BRUNENSIS

Mezinárodní vědecký časopis publikující původní vědecké práce a review z oblasti akreditovaných oborů Mendelovy univerzity v Brně.

BESKYDY

Obsahuje vědecké práce týkající se především tématu lesa, lesního hospodářství a úlohy lesa v krajině a společnosti.

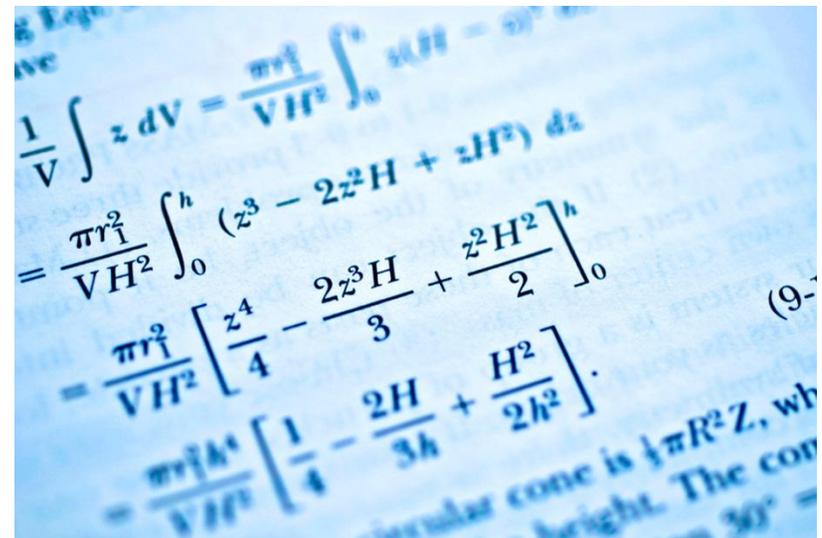
EUROPEAN COUNTRYSIDE

Vědecký online časopis zaměřený na téma multifunkčního rozvoje venkova.

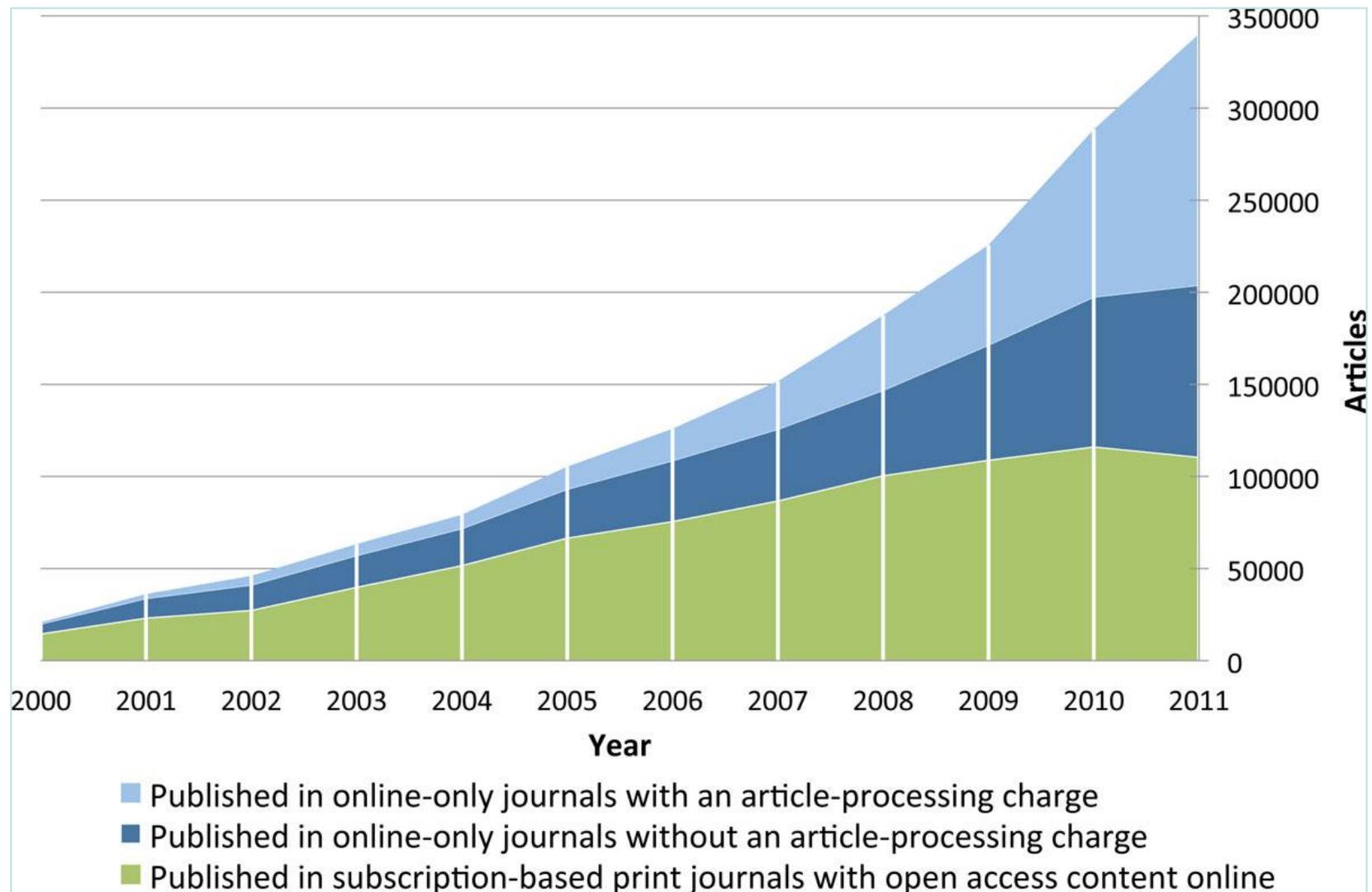

České impaktované OA časopisy

- ACTA VETERINARIA BRNO
- BULLETIN OF GEOSCIENCES
- CHEMICKE LISTY
- CERAMICS-SILIKATY
- CZECH JOURNAL OF FOOD SCIENCES
- Czech Journal of Genetics and Plant Breeding
- KYBERNETIKA
- [Linguistica Pragensia – humanitní](#)
- Journal of Applied Biomedicine
- Journal of Geosciences
- PHYSIOLOGICAL RESEARCH
- PLANT SOIL AND ENVIRONMENT
- Radioengineering
- VETERINARNI MEDICINA

Neúprosný nárůst OA časopisů

Zelená cesta otevřené repozitáře

Autor si sám svoji práci zveřejní na internetu (samoarchivace)

Repozitář je digitální úložiště, kam autoři vkládají svá autorská díla, která jsou uchovávána a zpřístupňována na internetu.

- **Institucionální repozitáře** - provozovány jednotlivými institucemi.
- **Předmětové repozitáře** - pro konkrétní vědní oblast.

OA repozitáře

Institucionální repozitáře

- Autor si sám uloží svoji práci
- Práce bude zpřístupněná a dlouhodobě archivovaná
- Pozitivní vliv na instituci – propagace, zviditelnění
- Např.

Předmětové repozitáře

- Pokrytí daných vědních oblastí
- Např. preprintový arxiv.org (první otevřený repozitář – 1991)
 - Dnes obsahuje více než 800 000 článků z oblasti astrofyziky, fyziky, matematiky, informatiky, atd.
- medicínský [PubMed](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/), Ekonomický [RePEc](https://repec.org/), [DML-CZ](https://dml.cz/) – Czech Digital Mathematics Library

Osobní webové stránky

- Nevýhodou je nízká viditelnost a interoperabilita, možnou náhradou je profil na sociální síti pro vědce a výzkumníky [Research Gate](https://www.researchgate.net/).

Repozitáře – vydavatelská a autorská práva

Samotná práva autorů – možnost vybrat si vhodnou licenci [Creative Commons](#)

Vydavatelé

- dříve exkluzivní právo na vydání/zpřístupnění a pak nikdo jiný,
- v posledních letech změna k lepšímu díky zavedení licenčních politik (i Elsevier, Springer aj.) = posílení autorových možností, jak dále s článkem nakládat,
- na základě lic. politik možnost vkládat do repositářů kromě preprintů i postprinty (e-printy),
- velký počet licenčních politik (více než vydavatelů), nutná obezřetnost, největším pomocníkem je databáze

[SHERPA/ROMEO](#)

[SHERPA/JULIET](#)

OA repozitáře

Adresáře Open Access repozitářů

- **Registry of Open Access Repositories - ROAR**

<http://roar.eprints.org>

- **The Directory of Open Access Repositories - OpenDOAR**

<http://www.opendoar.org>

Místa s podporou OA a repozitáře v ČR

V ČR mají otevřené repozitáře např.

- Masarykova univerzita
- Univerzita Pardubice,
- Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava
- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- Univerzita Karlova
- Vysoké učení technické v Brně
- Akademie Múzických umění v Praze

Dále Open Access podporují:

Západočeská univerzita v Plzni

Technická univerzita v Liberci

Mendelova univerzita v Brně

Výhody OA repozitářů

- Vyšší zviditelnění uložené práce
- Možnost prohledávat fulltextově
- Možnost generovat statistiky přístupů
- Každému dokumentu přidělen trvalý identifikátor
- Napojení na služby typu OpenAIRE (FP7), Driver, Ebsco Discovery service atd.
- Vyhledávání přes Google
- Pozn. velká část repozitářů jede na softwaru

[DSpace](#)

OA a Evropská unie

Projekt [OpenAIRE](#)

- Cílem je **podpořit zavedení otevřeného přístupu v Evropě**
- **vybudovat podpůrné struktury** pro výzkumné pracovníky při ukládání publikací z výzkumných projektů 7. RP
- **založit a provozovat elektronickou infrastrukturu** pro nakládání s recenzovanými články, preprinty, atd.

Převzato z: <http://www.openaire.eu/cs/support/faq>

OA a Evropská unie

Šetření Evropské komise 2011

- 84% respondentů uvedlo, že přístup k vědecké literatuře není optimální
- 25% vědců sdílí data z výzkumu volně

Neelie Kroes, European Commission Vice-President for the Digital Agenda, said:

"Taxpayers should not have to pay twice for scientific research and they need seamless access to raw data. We want to bring dissemination and exploitation of scientific research results to the next level. Data is the new oil.,,"

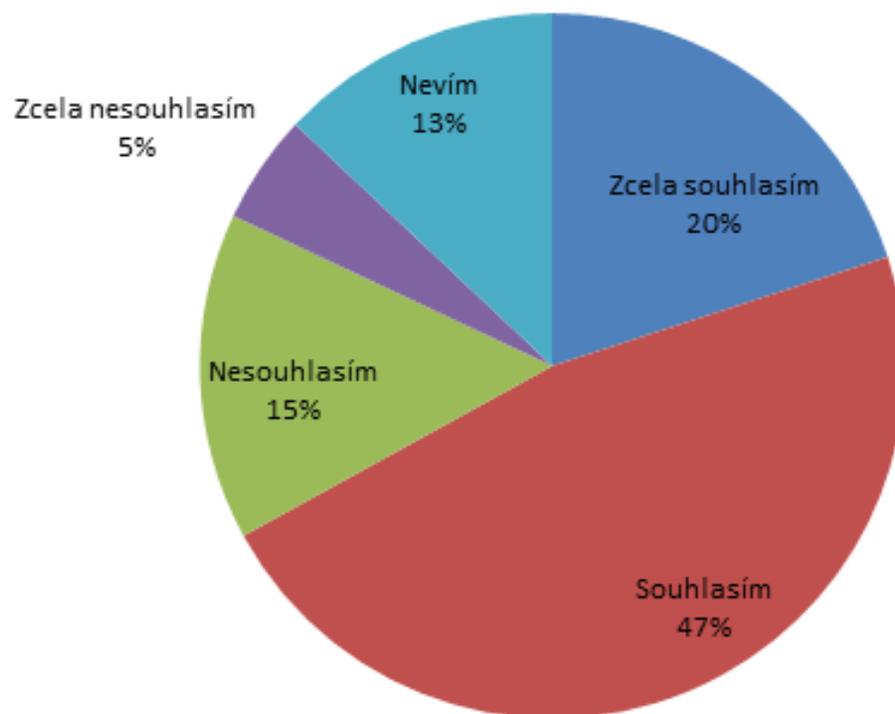
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-790_en.htm

OA a Evropská unie

Šetření Evropské komise 2011

Souhlasíte s požadavkem otevřeného přístupu k datům ve vaší oblasti výzkumu?

OA a Evropská unie

FP8 Horizon 2020

- Jednou ze tří hlavních priorit osmého rámcového programu Horizon 2020 je **vynikající věda**, do níž mimo jiné patří:

“...sdělování výsledků výzkumu tvůrcům politik, společností, inovátorům a jiným výzkumným pracovníkům, včetně prostřednictvím podpory otevřeného přístupu.”

http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=h2020-documents

OA a Evropská unie

**17. 7. 2012 tisková zpráva Evropské komise:
*Scientific data: open access to research results will boost Europe's innovation capacity***

- Open Access hlavním principem Horizon 2020
- Propagace otevřeného přístupu
- Podpora rozvoje e-infrastruktury
- Pomoc vědcům plnit povinnost otevřeného přístupu

Open Access Week 2012

Od 22.10. do 28. 10. 2012 probíhá mezinárodní propagační akce na podporu otevřeného přístupu v výsledkům vědy.

- <http://www.openaccessweek.org/>
- Zapojeno je letos 16 institucí
- Zapojení Mendelovy univerzity v Brně
 - Propagační výstava - Galerie Hrášek, knihovna ZF Lednice a FRRMS
 - seminář
 - propagační letáky, záložky
 - [Sekce Open Access na webu Ústřední knihovny a Informačního centra](#)

OA aktuálně

- **Budapeštská iniciativa – výročí 10. let**
- **Harward University**
 - [memorandum](#) za Open Access
- **[Finch report](#)**
 - plán Britské vlády zpřístupnit od roku 2014 výsledky vědy a výzkumu všem, co platí daně

Co není Open Access

- **Zveřejňování všech dat za každou cenu**
- **Boj proti autorskému zákonu, recenznímu řízení, výdělečnému publikování, atd.**

Co mi Open Access přinese...

Vědci

- pozitivní vliv na citovanost svých prací
- zvýšení prestiže
- zviditelnění

Fakultám

- lepší prosazení v rámci univerzit

Studentovi/čtenáři

- snadný přístup k odborným informacím bez dodatečných poplatků

Vydavateli

- popularizaci časopisu mezi odbornou veřejností – rozšíření skupiny čtenářů

Šéfreditor časopisu Nature o Open Access

„Bylo potěšením zjistit, kolik takových textů je už publikováno s otevřeným přístupem. Mohl jsem se ponořit do článků, získat, co jsem chtěl, nikoliv ale nezbytně celý článek, a ihned dostat, co jsem potřeboval. Ze čtenářského i výzkumného pohledu to bylo velmi podmanivé,“

V budoucnu se prý dočkáme nástrojů k sofistikovanému „dolování textu“, které bude k literatuře tohoto typu nezbytné. „To je klíčová věc budoucnosti a je těžké si představit, jak by vše mohlo fungovat bez otevřeného přístupu,“

Philip Campbell

Použité zdroje

- BARTOŠEK, M. Open access - otevřený přístup k vědeckým informacím. Úvod do problematiky. *Zpravodaj ÚVT MU*. ISSN 1212-0901, 2009, roč. XX, č. 2, s. 1-7. Dostupné z <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/628.html>
- Bethesda Statement on Open Access Publishing, 2003. Dostupné z <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>
- Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities, 2003. Dostupné z <http://oa.mpg.de/lang/en-uk/berlin-prozess/berliner-erklarung/>
- BOAI - Budapest Open Access Initiative, 2002. Dostupné z <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>
- KREJČÍ, J. Otevřený přístup k datům, Dostupné z http://dav.soc.cas.cz/uploads/b1f18dce972fbac96a81f30595b9a705d93bf540_DaV12_1_p101_107.pdf
- LAAKSO, Mikael a Bo-Christer BJÖRK. Anatomy of open access publishing: a study of longitudinal development and internal structure. *BMC Medicine*. 2012, roč. 10, č. 1, s. 124-. ISSN 1741-7015. DOI: 10.1186/1741-7015-10-124. Dostupné z: <http://www.biomedcentral.com/1741-7015/10/124>

Použité zdroje

- <http://www.openaccessweek.org/>
- <http://www.openaccess.cz/cs/openaccess/>
- Research and Innovation: Horizon 2020, Dostupné z http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=home&video=none
- Research and Innovation: Horizon 2020, Dostupné z http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=h2020-documents
- RYCHLÍK, M. Další hlas pro volné šíření vědeckých informací. *Česká pozice: informace pro svobodné lidi*, 2012. Dostupné <http://www.ceskapozice.cz/zahranici/svetove-udalosti/dalsi-hlas-pro-volne-sireni-vedeckych-informaci>
- RYCHLÍK, M. Ani Harvard už nechce přepřáct „zamčené“ vědecké magazíny. *Česká pozice: informace pro svobodné lidi*, 2012. Dostupné z <http://www.ceskapozice.cz/domov/veda-vzdelavani/ani-harvard-uz-nechce-preplacet-%E2%80%9Ezamcena%E2%80%9C-vedecke-magaziny>

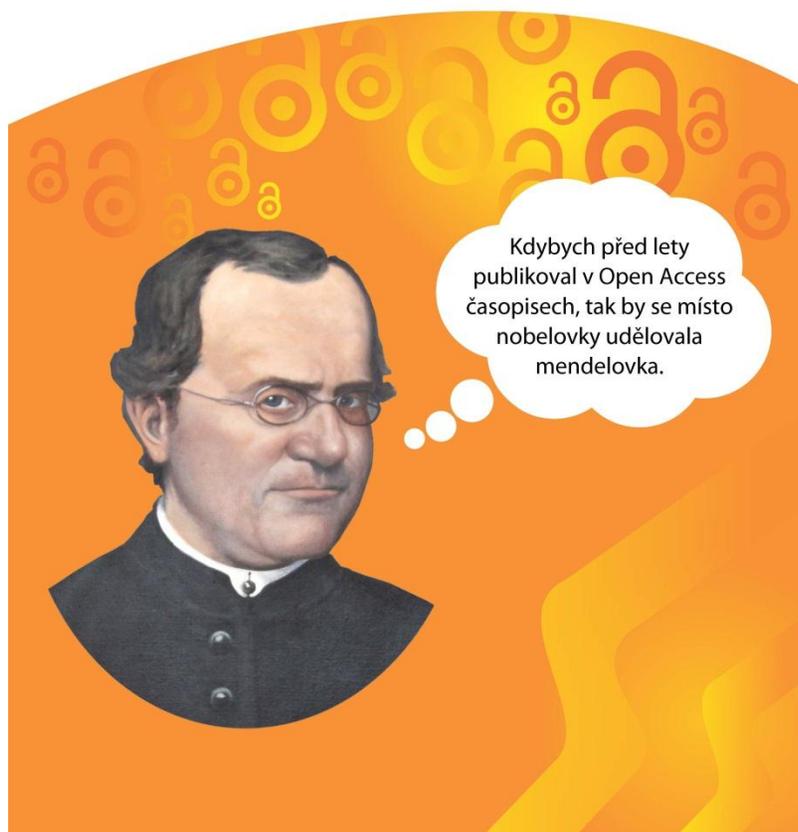

Děkuji za pozornost dotazy, názory...

Mendelova
univerzita
v Brně

Ústav
vědecko-pedagogických
informací a služeb

Přepni se na **OPEN ACCESS**

Kdybych před lety
publikoval v Open Access
časopisech, tak by se místo
nobelovky udělovala
mendelovka.

OPEN International
ACCESS WEEK
22.-28. ŘÍJNA 2012

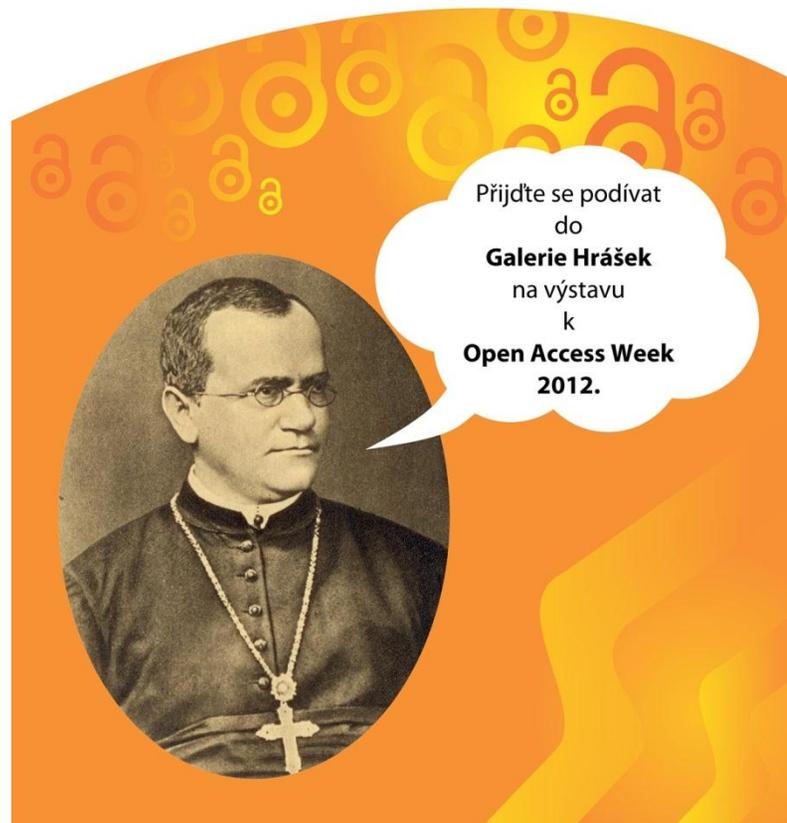
www.openaccess.cz
www.openaccessweek.org

Mendelova
univerzita
v Brně

Ústav
vědecko-pedagogických
informací a služeb

Přepni se na **OPEN ACCESS**

Přijďte se podívat
do
Galerie Hrášek
na výstavu
k
Open Access Week
2012.

OPEN International
ACCESS WEEK
22.-28. ŘÍJNA 2012

www.openaccess.cz
www.openaccessweek.org

Pozvánka na další seminář

Researcher ID, citační analýzy a EndNote Web ve Web of Science

Seminář se bude konat 6. listopadu 2012 v místnosti P220 (Ústav nauky o dřevě (LDF)) v době 13.00 - 14.50.

Přednášet bude paní Enikő Tóth Szász, Customer Education Specialist, Thomson Reuters

